

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr. Roberta Matusiaka

pt. Międzynarodowe opodatkowania a lokalizacja polskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych

napisanej pod kierunkiem dr hab. inż. Małgorzaty Jaworek, prof. UMK
i promotora pomocniczego w osobie dr. Andrzeja Geise

Formalna podstawa opracowania recenzji

Podstawą opracowania recenzji było powołanie na recenzenta ww. rozprawy przez Radę Dyscypliny Naukowej Nauki o Zarządzaniu i Jakości Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, o czym poinformowała w piśmie z dnia 04.10.2021 r. Pani prof. dr hab. Aldona Glińska-Noweś - Przewodnicząca Rady Dyscypliny Naukowej Nauki o Zarządzaniu i Jakości.

Ocena doboru tematu, sformułowanych celów i hipotez badawczych

Teoretycy bezpośrednich inwestycji zagranicznych od samego początku ich podejmowania się próbują diagnozować nie tylko czynniki stymulujące ten rodzaj inwestycji, ale także uwarunkowania procesu podejmowania decyzji o lokalizacji inwestycji. Wskazują oni jednocześnie, że lokowanie kapitału przez inwestorów za granicą kraju macierzystego w postaci inwestycji bezpośrednich, ich skala i kierunki zależą od wielu zróżnicowanych pod względem istotności i źródeł czynników determinujących ryzyko inwestycyjne, a postępujący proces globalizacji i liberalizacji powoduje dodatkowo ich rekonfigurację. Zwiększająca się wartość inwestycji podejmowanych za granicą w postaci inwestycji bezpośrednich wynika z jednej strony z poszukiwania najefektywniejszych lokat kapitału, ale także jest to efekt reakcji na zaostrzającą się na rynkach konkurencję i liberalizację międzynarodową.

Chociaż tradycyjne teorie i wnioski z prowadzonych badań są w stanie wyjaśnić pewne aspekty działalności przedsiębiorstw międzynarodowych, to jednak zmieniający się w czasie charakter i uwarunkowania inwestycji bezpośrednich, motywuje podejmowania wysiłków ukierunkowanych na wytłumaczenie czynników determinujących decyzje inwestorów. Jest to

związane m.in. z różnym postrzeganiem przyczyn umiędzynarodowienia przedsiębiorstw oraz skutków dokonywanych przez nie inwestycji zagranicznych.

Rosnąca konkurencja również na rynku polskim spowodowała, że polskie przedsiębiorstwa zaczęły poszukiwać nowych możliwości rozwoju poprzez podejmowanie inwestycji bezpośrednich za granicą. Gama determinant rozwijanej działalności, ich znaczenie to elementy często zdywersyfikowane ze względu na kraj lokalizacji inwestycji, czy też specyfikę branży, w której funkcjonują przedsiębiorstwa. Nie ulega jednocześnie wątpliwości, że rozwój badań i dyskursu naukowego w tym obszarze, szczególnie w aspektach stanowiących lukę badawczą, jest uzasadnionym. Pozwala na poszerzenie wiedzy odnoszącej się nie tylko do determinant decyzji inwestorów na etapie wyboru lokalizacji, ale także wyboru strategii zarządzania prowadzonej działalności, czy też potencjalnej relokacji inwestycji.

Wskazane w powyższej charakterystyce uwarunkowania podejmowania decyzji nie tylko o samym umiędzynarodowieniu działalności gospodarczej, ale także wyboru określonej lokalizacji inwestycji, czynników, które tę decyzję determinują – dają podstawę do stwierdzenia, że podjęty przez mgr. Roberta Matusiaka problem badawczy dotyczący międzynarodowego opodatkowania w kontekście podejmowania decyzji o lokalizacji polskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych z pewnością jest aktualny i ważny w aspekcie nauk o zarządzaniu i jakości.

Jako cel główny pracy Doktorant przyjął identyfikację międzynarodowych podatkowych czynników stymulujących i/lub destymulujących lokalizację polskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Obok postanowionego celu badawczego wyznaczono cztery cele poboczne:

- dokonanie oceny i interpretacji dotychczasowych badań w obszarze determinant podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych, w szczególności odnoszących się do opodatkowania,
- scharakteryzowanie polskiego i światowego systemu podatkowego, w kontekście międzynarodowych przepływów kapitału w formie BIZ,
- określenie i wskazanie uwarunkowań międzynarodowego opodatkowania wpływającego na podejmowanie polskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych,
- rozpoznanie skali i struktury polskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych, ze szczególnym uwzględnieniem lokalizacji uznawanych za tzw. raje podatkowe.

W związku z teoretyczno-empirycznym charakterem dysertacji pozytywnie oceniam uwzględnienie w celach pracy nie tylko tych odnoszących się do części analityczno-empirycznej, ale również teoretycznej, dzięki czemu już na tym etapie można wskazać na umiejętność projektowania przez Doktoranta procedury badawczej umożliwiającej osiągnięcie w efekcie finalnym spójnej i kompletnej rozprawy.

Proces badawczy pracy Doktoranta wyznaczyły natomiast sformułowane trzy hipotezy:

- H1. Wysokość stawki podatku dochodowego w kraju lokaty jest jedną z ważnych determinant podejmowania polskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych.
- H2. Umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania między krajem macierzystym a krajem lokaty są jednym z istotnych czynników podejmowania polskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych.
- H3. Pomiędzy liczbą lat trwania umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania a lokalizacją polskich inwestycji zagranicznych istnieje istotny związek przyczynowo-skutkowy.

Treści sformułowanych celów oraz hipotez nie budzą większych zastrzeżeń. Doktorant zarówno w hipotezie pierwszej oraz drugiej wskazuje, że wysokość stawki podatku dochodowego oraz umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania między krajem macierzystym a krajem lokaty są: „jedną/jednym z ważnych/istotnych...” – a to oznaczałoby, że analizą objęto również inne determinanty.

Ogólna charakterystyka struktury rozprawy i ocena wartości merytorycznej

Przedstawiona do recenzji praca liczy 237 stron. Składa się z 5 numerowanych rozdziałów merytorycznych, Wstępu, Zakończenia, Załączników, spisu obszernej literatury (317 źródeł, w tym bardzo szeroki zakres literatury zagranicznych autorów), aktów prawnych (10) i źródeł internetowych (13), spisu 39 tabel, 13 schematów i 31 wykresów oraz streszczenia w języku angielskim. Struktura pracy jest konsekwencją zaprojektowanej procedury badawczej, nie budzi większych zastrzeżeń, chociaż zauważalna jest w niektórych miejscach znacząca dysproporcja objętości między poszczególnymi elementami pracy.

We wstępie przedstawiono nie tylko uzasadnienie wyboru obszaru badawczego, ale także sformułowany w pracy cel główny, cele poboczne oraz metodykę badań. Ze względu zapewne na przyjętą strukturę wstępu starano się zachować jego zwięzłość, jednak efektem takiego podejścia jest relatywnie syntetyczne przedstawienie niektórych treści – szczególnie w zakresie metodyki. Brakuje bardziej szczegółowego omówienia przyjętej procedury badawczej, jej poszczególnych etapów. Relatywnie dużo miejsca poświęcono opisowi procedury próby przeprowadzenia badań jakościowych i przyczyn jej niepowodzenia, natomiast bardzo syntetycznie ujęto treści dotyczące badań ilościowych i wykorzystanego modelu grawitacji.

Pozytywnie należy ocenić podjęte przez Autora starania, które dają podstawę do stwierdzenia, że jest świadomy i posiada wiedzę zarówno merytoryczną oraz metodyczną niezbędną do opracowania kompletnej procedury badawczej, co potwierdza znajomość metod badawczych w naukach o zarządzaniu i jakości. Rzetelność Doktoranta pozwoliła mu na potwierdzenie, że nie wszystko udało się zrealizować zgodnie z pierwotnymi założeniami – pomimo dużego wysiłku i zaangażowania.

Należałoby wskazać również w jaki sposób, w jakim stopniu brak realizacji pierwotnego programu badawczego wpłynął np. na jego rekonstrukcję, a przede wszystkim na możliwość realizacji celów i weryfikacji przyjętych hipotez. Doktorant wskazuje bowiem, że oparł wnioskowanie jedynie na badaniach wtórnych i zastosowanej metodzie ilościowej – ale nie stwierdza jednoznacznie w tym miejscu, że było to wystarczającą podstawą do realizacji procesu badawczego.

W pierwszym rozdziale dysertacji przedstawiono ujęcie teoretyczne bezpośrednich inwestycji zagranicznych. W pierwszej części tego rozdziału Doktorant przedstawił główne definicje bezpośrednich inwestycji zagranicznych, ich istotę, formy. Podrozdział ten kończy krótki rys historyczny procesu internacjonalizacji. Treści pierwszego podrozdziału oraz wykorzystane w nim źródła można uznać za klasyczne z pracach odnoszących się do problematyki bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Elementem, który w pewnym stopniu zaburza przejrzystość treści jest brak płynnego przejścia między niektórymi treściami, co ogranicza spójność wywodu – np. między formami BIZ a rysem historycznym (s. 16-17).

W kolejnej części rozdziału Autor przedstawił sposoby wejścia do kraju lokaty w formie kapitałowej, odnosząc się również do wad i zalet inwestycji *greenfield* oraz *brownfield*. Jest to bardzo syntetyczny w treściach podrozdział, który tematycznie wiąże się z częścią treści podrozdziału pierwszego, w którym omawiane były m.in. formy BIZ. W sposób bardziej szczegółowy ujęto natomiast treści odnoszące się do procesu internacjonalizacji przedsiębiorstw, charakteryzując nie tylko ich formy, ale także modele, opierając prezentowane rozważania na szerokiej literaturze krajowej oraz zagranicznej.

Pierwszy rozdział dysertacji kończy podrozdział poświęcony charakterystyce wybranych teorii bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz handlu międzynarodowego, wskazując na ich klasyfikacje, ale także szczegółowo opisując, również w ujęciu historycznym, ewolucję podejścia do zjawiska podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Lektura treści tego podrozdziału, szeroki zakres wykorzystanej literatury krajowej i zagranicznej, w tym uznawanej za klasykę w odniesieniu do BIZ potwierdza nie tylko rzetelność pracy Doktoranta na tym etapie, ale także dobre przygotowanie do dalszych etapów realizowanej rozprawy.

Na podstawie treści tego rozdziału można stwierdzić, że Doktorant posiada dobre podstawy teoretycznych w podejmowanej problematyce. Jedynym mankamentem rozdziału jest dysproporcja objętości treści poświęconych poszczególnym zagadnieniom, która powoduje, że niektóre z nich przedstawiono zbyt syntetycznie, chociaż jest to element, który bardziej odnosi się do komfortu lektury z punktu widzenia czytelnika, niż spójności merytorycznej wywodu.

Drugi rozdział dysertacji poświęcono zagadnieniu determinant bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Jego treści odnoszą się do ram teoretycznych problematyki determinant

i motywów bezpośrednich inwestycji zagranicznych, światowych badań nad determinantami podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych – ze szczególnym uwzględnieniem czynników podatkowych oraz przeglądu badań dotyczących determinant podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych przez polskie przedsiębiorstwa.

Uwzględniając cel główny jest to bardzo istotny komponent dysertacji pozwalający na pogłębioną diagnozę determinant i motywów bezpośrednich inwestycji zagranicznych dokonaną w zróżnicowanych przekrojach klasyfikacyjnych, w oparciu o literaturę krajową i zagraniczną. Na tym etapie realizacji pracy przeprowadzono szczegółową analizę literatury przedmiotu z uwzględnieniem znaczenia aspektów opodatkowania wśród determinant bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

Ważnym elementem rozprawy jest również podrozdział poświęcony diagnozie światowych badań nad determinantami podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych, wśród których szczególną uwagę poświęcono czynnikom podatkowym. Na podstawie analizy cytowań, wyników analizy z wykorzystaniem metody współwystępowania słów oraz metody grupowania dokonano identyfikacji głównych obszarów badawczych w podejmowanej problematyce, w odniesieniu nie tylko do prowadzonych badań w układzie geograficznym (rozkład z uwzględnieniem państw i badaczy), lecz także zróżnicowania obszarów tematycznych.

Z pewnością przeprowadzony przegląd badań w oparciu o wskazane narzędzia i metody umożliwił wnikliwą diagnozę istniejącego stanu obszarów badawczych, nie tylko identyfikując autorów mających istotne znaczenie dla rozwoju teorii bezpośrednich inwestycji zagranicznych, ale także odnosząc się do warstwy merytorycznej prowadzonego, za pośrednictwem treści ich publikacji dyskursu. Na podstawie wyników przeprowadzonej analizy Autor zdiagnozował, że problematyka podatków w odniesieniu do bezpośrednich inwestycji zagranicznych nie była relatywnie często podejmowaną. Wskazał natomiast na silną relację pomiędzy determinantami lokalizacji BIZ a opodatkowaniem. Opisana powyżej analiza została poszerzona o diagnozę specyfiki badań nad determinantami BIZ, czy też ich charakteru. Pozwoliło to Doktorantowi na stwierdzenie, że w ostatnich latach w badaniach skupiano się na skutkach opodatkowania zarówno dla napływających, jak i odpływających BIZ, w tym jak inwestorzy zagraniczni reagują na zachęty podatkowe. Autor stwierdził również, że poszczególne wyniki różnią się od siebie, jednak kwestie podatkowe są ważnym czynnikiem w decyzjach inwestycyjnych. Docenić należy również ostrożność Doktoranta wynikającą ze świadomości o ograniczeniach interpretacyjnych uzyskanych wyników analizy.

Rozważania kończy przegląd badań dotyczących determinant podejmowania przedmiotowych inwestycji przez przedsiębiorstwa z Polski z uwzględnieniem aspektów

podatkowych. Na podstawie dokonanej analizy źródeł wskazał, że badania nad determinantami BIZ nie skupiały się na aspektach podatkowych, dominowały badania jakościowe, a najobszerniejsze badania dotyczące polskich BIZ przeprowadził zespół pod kierownictwem Pana Profesora Włodzimierza Karaszewskiego z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Doktorant potwierdzając zatem występującą lukę badawczą dotyczącą podatkowych determinant polskich BIZ, jednocześnie wskazał, że w różnych badaniach kwestie dotyczące opodatkowania były uwzględniane przez inwestorów w procesie wyboru lokalizacji inwestycji za granicą.

Docenić należy wysiłek Doktoranta, który ponownie był ukierunkowany na pogłębioną diagnozę prowadzonych badań naukowych. Z pewnością wspierany był bogatymi doświadczeniami wynikającymi z realizacji badań w rodzimej uczelni, co jednak nie umniejsza jego pracy indywidualnej.

Rozdział trzeci dysertacji poświęcony został roli systemu podatkowego w przepływach kapitału między państwami. Scharakteryzowano metody opodatkowania działalności przedsiębiorstw w Polsce z uwzględnieniem strategii podatkowych oraz metody międzynarodowej optymalizacji podatkowej, w tym strategii planowania podatkowego wykorzystującej luki i rozbieżności w przepisach podatkowych dla ukrycia przez przedsiębiorstwa zysków lub ich transferowania do miejsc charakteryzujących się niskimi obciążeniami i podatkowymi. Wskazano na działania OECD ukierunkowane na stworzenie strategii uczestnictwa krajów członkowskich i spoza organizacji w działaniach związanych z ograniczaniem szkodliwych praktyk podatkowych oraz nowych wytycznych w tym obszarze.

Doktorant scharakteryzował również wybrane grupy mechanizmów stosowanych przez przedsiębiorstwa podejmujące ekspansję zagraniczną mających na celu minimalizację ryzyka podatkowego lub służących do zmniejszenia dochodu do opodatkowania. Ze względu na identyfikowany konflikt między krajowym i światowym systemem podatkowym wskazał również na różne metody opodatkowania działalności przedsiębiorstw podatkami dochodowymi. Podkreślił, że umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania są prawdopodobnie najbardziej oczywistym międzynarodowym elementem narodowego systemu podatku dochodowego. Szerszej charakterystyce poddał również systemy podatkowe w krajach Unii Europejskiej wskazując na dowolność w kształtowaniu opodatkowania, która staje się przyczyną występującej konkurencji podatkowej. Rozważania kończy charakterystyka polskich umów o unikaniu podwójnego opodatkowania. Treści rozdziału, ich logiczna kolejność, spójność prezentowanego wywodu, źródła, na których swoje wywody opiera Autor upoważniają do pozytywnej oceny realizacji tego etapu procedury badawczej.

Kolejnym etapem zaprojektowanej procedury badawczej była analiza skali i struktury polskich BIZ – co ujęto w rozdziale czwartym rozprawy. Uwzględniono w nim takie zagadnienia

jak: bezpośrednie inwestycje zagraniczne – Polska na tle świata, skala i struktura polskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych, jednostki zagraniczne z udziałem polskiego kapitału oraz ocena produktywności jednostek zagranicznych z udziałem polskiego kapitału. Uwzględniają treści poszczególnych części tego rozdziału wynikające ze sformułowanych tytułów podrozdziałów – już na tym etapie można stwierdzić, że tytuł rozdziału jest zbyt wąsko ujęty w relacji do jego zawartości. Uwaga dotyczy nie tylko treści zawartych w ostatnim podrozdziale, ale także m.in. w podrozdziale 4.1 – w relacji do jego tytułu. O ile nie budzi wątpliwości zasadność grupowania krajów pod względem stanu należności z tytułu bezpośrednich inwestycji zagranicznych, to można rozważać na ile niezbędne jest tak szerokie charakteryzowanie metody k-średnich, czy też metody łokcia wykorzystanej do określenia liczby klastrów. Natomiast interesującym byłoby zdiagnozowanie skupień z uwzględnieniem nie tylko średniego stanu należności BIZ, ale także np. z uwzględnieniem potencjału społeczno-gospodarczego poszczególnych krajów.

Kolejna część tego rozdziału poświęcona była charakterystyce skali i struktury polskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych, której dokonano na podstawie danych NBP dla lat 2010-2019. Uwzględniono najważniejsze informacje w tym obszarze w odniesieniu nie tylko do kryterium czasu, ale diagnozy dokonano także w podziale na kraje, strefy ekonomiczne oraz wg działalności gospodarczej. Wskazana byłaby szersza dyskusja z wynikami przeprowadzonej analizy w kontekście związków z podatkowymi determinantami lokalizacji BIZ, niż ta zaprezentowana w podrozdziale (s. 153-154). Uzasadnienia wymagałoby również ujęcie w tym podrozdziale analizy dotyczącej stanu zobowiązań z tytułu zagranicznych inwestycji bezpośrednich w Polsce.

Ważne informacje z punktu widzenia celu rozprawy zawarte są w kolejnym podrozdziale dotyczącym działalności polskich podmiotów posiadających jednostki zagraniczne. Analizy przeprowadzono w oparciu o dostępne dane GUS, z uwzględnieniem zmiany liczby podmiotów, sekcji PKD, kryterium geograficznego, osiąganych przychodów netto, wartości eksportu i importu, czy też poniesionych nakładów rzeczowych na aktywa trwałe. Z pewnością jest to wartościowy element pracy, oparty na danych udostępnianych przez statystykę publiczną. Podobnie jak w poprzednim podrozdziale zachęcam Doktoranta do prowadzenia szerszej dyskusji z uzyskanymi wynikami przeprowadzanej analizy.

Kolejny podrozdział dysertacji poświęcono diagnozie zmian w produktywności jednostek zagranicznych posiadanych przez polskie przedsiębiorstwa z zastosowaniem indeksu Malmquista. Jest to interesujący wątek pozwalający na pełniejszą ocenę działalności polskich podmiotów posiadających jednostki zagraniczne. Uwzględniając sformułowany w rozprawie cel główny, cele poboczne oraz zaprojektowaną procedurę badawczą istotne jest wskazanie

w przejrzysty sposób m.in. związku podejmowanej analizy z realizacją celów pracy.

W rozdziale piątym dysertacji przedstawiono wyniki badań własnych, na podstawie których Doktorant podjął się określenia wpływu międzynarodowego opodatkowania na podejmowanie działalności inwestycyjnej przez polskie przedsiębiorstwa. W jego strukturze wyodrębniono treści odnoszące się do omówienia modelu badań empirycznych, metod i technik badawczych, wyników badania empirycznego oraz podsumowania i oceny wyników. Uwzględniając znaczenie tej części rozprawy – zasadniczej z punktu widzenia weryfikacji sformułowanych hipotez – można zauważyć, jak wiele uwagi i treści Doktorant poświęcił metodom estymacji modelu grawitacyjnego oraz charakterystyce źródeł danych wykorzystanych w modelu.

Odnosząc się do sformułowanej wcześniej uwagi dotyczącej struktury i treści wstępu – również i w tym miejscu aktualną pozostaje potrzeba porządkowania treści. Niektóre bowiem treści tego rozdziału należałoby jednoznacznie podzielić i umiejscowić we wcześniejszych częściach pracy.

Doktorant w podrozdziale 5.1. *Model badań empirycznych* w sposób syntetyczny wskazał na wykorzystanie modelu grawitacji w analizie bezpośrednich inwestycji zagranicznych, skupił się głównie na charakterystyce ich determinant. Powraca do kwestii wykorzystanego modelu z kolejnym podrozdziałem 5.2. *Metody i techniki badawcze*, jednak nadal syntetycznie odnosi się do jego wykorzystania w podjętej problematyce. Wskazaniem byłoby natomiast scharakteryzowanie ograniczeń tego modelu, czy też zróżnicowanego podejścia do wykorzystywanych zmiennych. Wiele uwagi poświęcono natomiast metodom estymacji modelu grawitacyjnego.

Z pewnością jest to istotny etap postępowania w procedurze badawczej, jednak jak stwierdza sam Doktorant na zakończenie podrozdziału: „nie istnieje optymalna metoda estymacji modeli grawitacyjnych. Każdorazowo to badacz decyduje, którą metodę(y) zastosować, biorąc pod uwagę dostępny zestaw danych, pytanie badawcze, a także kontrolę heterogeniczności”.

Charakteryzując źródła wykorzystanych w modelu danych Autor wskazał, iż za zmienną zależną został wykorzystany stan należności z tytułu polskich inwestycji bezpośrednich za granicą, a badanie oparto na głównych krajach - odbiorcach polskich BIZ (N=18) dla lat 2010-2019 (T=10). Doktorant uzasadnił przyjęty przedział czasowy koniecznością zachowania spójności metodycznej w zakresie ewidencji bezpośrednich inwestycji zagranicznych. W celu uniknięcia brakujących i/lub zerowych obserwacji oraz w celu uzyskania zbilansowanego panelu wybrano kraje, które stanowiły średnio 90% udziału w całkowitej wielkości stanu należności polskich BIZ. Wskazano zmienne objaśniające uwzględnione w trzech modelach ekonometrycznych (dla hipotezy 1, 2 i 3, w opisanych trzech modelach ekonometrycznych

uzasadniono pominięcie zmiennych objaśniających niezmiennych w czasie), przeprowadzono analizy statystyczne w celu przeprowadzenia prawidłowej interpretacji wyników, w tym również wskazania obserwacji uznawanych za odstające.

Na podstawie przeprowadzonych analiz Doktorant potwierdził negatywną relację między należnościami z tytułu BIZ a czasem trwania umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania oraz stawką podatku CIT, jednocześnie wskazując na zróżnicowanie relacji w niektórych krajach. Odnosząc analizę do czasu trwania umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania oraz różnic w opodatkowaniu (wskaźnik FTB) ponownie potwierdził negatywną relację.

Omawiając wyniki badania empirycznego Autor uzasadnił wykorzystanie estymatorów: efektów stałych, efektów losowych, PCSE i PPLM, potwierdził we wszystkich modelach występowanie problemu z heteroskedastycznością, i uzasadnił wykorzystanie estymatora PCSE i PPML, które rozwiązują ten problem. Doktorant potwierdził, że wszystkie modele działają wystarczająco dobrze, wyniki są spójne i tylko pojedyncze zmienne nie są istotne statystycznie, a oba estymatory dają w rzeczywistości dość podobne wyniki i żaden z nich nie jest poddawany istotnym obciążeniom.

Wyniki przeprowadzonych przez Doktoranta badań wskazały na brak podstaw do odrzucenia sformułowanych w dysertacji hipotez. Wzrost stawki podatku dochodowego od osób prawnych powodował spadek napływu polskich BIZ w latach 2010-2019 w badanych krajach. Potwierdzono, że umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania wpływają w sposób istotny na podejmowanie decyzji o lokalizacji polskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Długość trwania ww. umów była destymulantą dla napływu polskich BIZ do kraju lokaty. Natomiast stymulantą była zmiana umów o unikaniu podwójnego opodatkowania w pierwszych latach obowiązywania. W tej części rozprawy Autor odniósł się również do wyników badań innych autorów, uwzględniając jednak dorobek naukowy w badanym obszarze wskazana byłaby szersza dyskusja uzyskanych wyników, również z uwzględnieniem polskich źródeł.

W zakończeniu rozprawy Doktorant odniósł się do weryfikacji sformułowanych hipotez badawczych oraz realizacji celów. Wskazał także na dodatkowe wnioski sformułowane na podstawie wyników uzyskanych przy zastosowaniu modeli ekonometrycznych, a także na możliwość ich wykorzystania zarówno przez przedstawicieli nauki, instytucji otoczenia biznesu oraz praktyki gospodarczej.

Podsumowując, na podstawie lektury treści zawartych w dysertacji można stwierdzić, że stanowi ona oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Sformułowany cel główny, a także wyodrębnione cele dodatkowe zostały zrealizowane. Zaprojektowany i przeprowadzony proces badawczy umożliwił zweryfikowanie sformułowanych hipotez badawczych. Wybór przedstawionych w dysertacji źródeł, ich wykorzystanie w przeprowadzonym wywodzie,

zaplanowanie, charakterystyka i realizacja proces badawczego, świadomość ograniczeń badawczych potwierdzają, że Doktorant wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości oraz umiejętność prowadzenia badań naukowych w tym obszarze.

Uwagi szczegółowe

Z obowiązku nie tylko recenzenta, ale także starając się wskazać alternatywne podejście do niektórych kwestii chciałabym wymienić te, które zapewne będą uwzględniane m.in. w przygotowywaniu publikacji naukowych, czy też przy kolejnych etapach rozwoju naukowo-badawczego Doktoranta:

- kolejność poszczególnych rozdziałów oraz proporcje w rozprawie między treścią teoretyczną i wynikową można uznać za poprawne dla tego rodzaju prac promocyjnych, jednak w niektórych częściach dysertacji zauważyć można dysproporcję pomiędzy objętością niektórych podrozdziałów, co ogranicza przejrzystość przedstawionego wywodu,
- praca w niektórych miejscach przyjmuje odmienny sposób prezentowanych treści – np. rozdział V (s. 175) rozpoczyna podsumowanie treści zawartych w rozdziale IV, treści odnoszące się do metodyki badań mogą być prezentowane w różnych miejscach w pracy – adekwatnie do specyfiki pracy – jednak czasami to rozproszenie zakłóca spójność prezentowanych treści
- lekturę rozprawy ułatwiłoby przyjęcie ujednocionej formuły pracy, takiej, w której Autor ułatwia potencjalnemu czytelnikowi swobodne podążanie za jego wywodem i lepszy odbiór prezentowanych treści, co umożliwiałoby m.in. zwrócenie większej uwagi na płynność i spójność wywodu, szczególnie przy omawianiu wyników badania empirycznego,
- wskazana jest precyzyjność w przedstawianiu m.in. celów pracy – na s. 69 Doktorant stwierdza, że „*Jednym z głównych celów rozprawy...*” – cel główny w rozprawie jest tylko jeden, uwzględniając natomiast sekwencję celów pobocznych oraz treści prezentowanych w rozprawie można rozważyć modyfikację kolejności ww. celów,
- podrozdział 4.4 (*Ocena produktywności jednostek zagranicznych z udziałem polskiego kapitału* - s. 167) rozpoczyna zdanie: „*Celem podjętych badań było ustalenie zmian w produktywności jednostek zagranicznych posiadanych przez polskie przedsiębiorstwa z zastosowaniem indeksu Malmquista*” – owszem w procedurze badawczej przedstawionej w tabeli W.1. (s. 11) na etapie 2 – *budowa koncepcji badania wpływu międzynarodowego opodatkowania na lokalizację polskich BIZ* – zaprojektowano jeden z subetapów z wykorzystaniem indeksu Malmquista – ale w tej części dysertacji nie ujęto tak sformułowanego celu - jak wskazano na początku,
- warto zwrócić uwagę na precyzyjne przywoływanie w tekście informacji przedstawionych

w tabelach, na schematach i wykresach (co jest szczególnie ważne przy relatywnie dużym udziale w pracy graficznej formy prezentacji danych oraz ich istotności) oraz na jakości i czytelność ww. form, które determinują nie tylko zrozumiałość, ale i przejrzystość prezentowanych treści,

- docenić należy starania Doktoranta mające na celu przeprowadzenie badań bezpośrednich wśród inwestorów, czego dowodzi nie tylko skonstruowanymi narzędziami badawczymi, ale także charakterystyką podjętych działań. Z pewnością znana jest powszechnie relatywnie duża awersja ze strony przedsiębiorców, szczególnie tych funkcjonujących za granicą (a szczególnie jeśli pytania odnoszą się do wrażliwych dla nich informacji) do udziału w tego typu badaniach. Natomiast pewnego rodzaju alternatywnym wówczas rozwiązaniem byłoby uwzględnienie w prowadzonej dyskusji chociaż tych opinii, które udało zgromadzić w trakcie podejmowanych prób przeprowadzenia badań bezpośrednich, czy też na etapie weryfikacji narzędzia badawczego,
- w rozprawie występują relatywnie nieliczne błędy edytorskie i językowe, które z pewnością będą zauważone przez Doktoranta przy dalszych pracach nad tekstem.

Wniosek końcowy

Przedstawiona do oceny dysertacja mgr. Roberta Matusiaka jest interesującym i dogłębnym studium, której treści, wyniki i wnioski stanowić mogą wartościowe źródło informacji nie tylko do dalszych badań nad lokalizacją polskich przedsiębiorstw na rynkach zagranicznych, ale także posiada walory użytkowe z punktu widzenia przedstawicieli praktyki gospodarczej i instytucji otoczenia biznesu.

Podsumowując stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr. Roberta Matusiaka pt. *Międzynarodowe opodatkowania a lokalizacja polskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych* stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, posłużyła realizacji sformułowanych celów, a zastosowane metody i interpretacja wyników przeprowadzonych analiz oraz sposób wnioskowania wskazują na szeroką znajomość badanego problemu. Doktorant wykazał się zatem wiedzą teoretyczną w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości oraz umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Dysertacja spełnia kryteria stawiane pracom doktorskim zgodnie z warunkami określonymi w *Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz.U. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.) i wnoszę o jej dopuszczenie do publicznej obrony.

Mienama Szynke